

Милан ТЕРЗИЋ*

ПЛАН ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ОДБРАНЕ ОД МОГУЋЕГ НАПАДА ЗЕМАЉА ИНФОРМАЦИОНОГ БИРОА (Случај Црне Горе)

Abstract: The paper treats the measures taken in Montenegro as the part of general measures for Yugoslav defense in case attack by the Cominform countries. Its text was written on the base of documents preserved in Military archive in Belgrade, as well as the relevant scientific literature.

Key words: mobilization, evacuation, Yugoslav Army, coordination committees, Blažo Jovanović

Након блиске и свесрдне југословенско-совјетске, превасходно идеолошке сарадње током, а нарочито обилате војне помоћи и подршке на крају Другог светског рата, Југославија се окренула земљама комунистичког Истока. То је био разлог што је на Западу окарактерисана као верни слуга комунистичког Истока. Због тога је сукоб Југославије и Совјетског Савеза 1948. године за Запад био изненађење.¹ У новонас-

* Аутор је виши научни сарадник на Институту за стратегијска истраживања, Београд.

¹ Југословенски сукоб са СССР-ом и земљама комунистичког истока 1948. године, прво је стидљиво дотицан кроз уметничку обраду и стилизоване судбине појединаца, а потом више преко мемоара, дневника, зборника докумената, зборника радова, историографске литература итд. Распадом југословенске државе отворила се прича о страдалиштву присталица Резолуције ИБ чији је синоним јадранско острво Голи оток. Филмови: *Срећна Нова 1949* (режисер Столе Попов), *Отац на службеном путу* (режисер Емир Кустурица), *Балкански иштијун* (режисер Душан Ковачевић) итд. Међу литерарним делима истичу се Антоније Исаковић, *Трен 1, 2, 3*, Драгослав Михајловић (*Кад су цветале тикве*), Мирослав Поповић (*Удри банду*) итд. Публицистика и историјска литература: Миливоје Марковић *Преиспитивања - Информбиро и Голи оток у југословенском роману*. В. Дедијер: *Нови прилози за биографију Ј. Б. Тита 1-3*, 1981-1984; Владимир Дедијер: *Изгубљена битка Ј. В. Стаљина*; Саво Кржавац и Драган Марковић: *Информбиро – шта је то?* итд. *V Конгрес КПЈ* (стенографске белешке), Култура, Београд, 1949. *VI Конгрес КПЈ (СКЈ)*, Култура, Београд,

талим околностима Запад је заузео став да у пружању отпора Стаљину треба подржати Југославију и Јосипа Броза Тита. Од западних земаља,

1952. Vladimir Dedijer, *Dokumenti 1948*, I-III, Rad, Beograd 1979. *Sednice CK KPJ 1948-1952*, Branko Petranović, Ranko Končar i Radovan Radonjić, Beograd 1985. *Politbiro CK KPJ 1945-1948*, priredio Branko Petranović, Beograd 1995; *Dokumenti o spoljnoj politici Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 1948, 1949, 1950*, Beograd 1989, 1991. и 1993; *Восточная Европа в документах российских архивов*, I (1944–1949), II (1949–1953), Москва – Новосибирск 1997, 1998; *Советский фактор в восточной Европе 1944–1953*, Т. 1. 1944–1948, Документы, Москва РОССПЭН, 1999; *Balkanski пакт 1953/54*, Zbornik dokumenata, Vojnoistorijski institut, Beograd 2005; *Културна политика Југославије 1945–1952*, књ. 1. и 2, Зборник докумената, приређивачи: Бранка Докнић, Миљих Петровић, Иван Хофман, Београд 2009. *Југословенско-советски однос 1945-1956*, Зборник докумената, приређивачи: Љубодраг Димић, Миладин Милошевић, Ђорђе Борозан, И. Бихаркин, В. Внукова, Л. Зеленко, А. Кравченко, В. Сољански, Београд 2010. Milovan Đilas, *Nesavršeno društvo*, Beograd, 1990. Milovan Đilas, *Razgovori sa Staljinom*, Beograd 1990. Milovan Đilas, *Vlast i pobuna*, Beograd 1991. Рифат Раство-дер, др Бранислав Ковачевић, *Црвена мрља*, Титоград 1990; више књига Милинка Стојановића о страдањима присталица ИБ, *Титов дневник*, приредио Перо Симић, стручни сарадник Нада Пантелић, Компанија Новости, Београд 2009. итд. *Балкан после Другог светског рата*, Зборник радова, Београд 1995; *Југословенско-советски сукоб 1948. године*, Зборник радова са научног скупа, Београд 1999; *Тито Стаљин*, Зборник радова са међународног научног скупа, Београд 2007. *Balkanski пакт 1953/54*, Зборник радова са научног скупа, Београд 2008. *THE BALKANS IN THE COLD WAR: Balkan Federations, Cominform, Yugoslav-Sovjet conflict*, Зборник радова, Institute for Balkan Studies of Serbian Academy of Science and Art, Beograd, 2011; *Југословенска дипломатија 1945–1961*, Зборник радова Института за новију историју Србије, Београд 2012. *Историја СКЈ*, ИЦ Комунист, Београд, 1985. Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918-1988*, Beograd 1988, knj. 3; Darko Bekić, *Jugoslavija u hladnom ratu: odnosi sa velikim silama 1948-1955*, Zagreb 1988. Ljubodrag Dimić, *Agitprop kultura: agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945-1952*, Beograd 1988. Branko Petranović, *Balkanska federacija 1943-1948*, Beograd 1990; Dragoljub Živojinović, *Vatikan, katolička crkva i jugoslovenska vlast 1941-1958*, Beograd 1994; Баев Ђордан, *Военнополитическите конфликти след Втората световна војна и Бугарија*, Софија 1995. Ђорђе Stanković, Ljubodrag Dimić, *Istoriografija pod nadzorom (Prilozi istoriji historiografije)*, knj. I и II, Beograd 1996; Radoica Luburić, *Pomirenje Jugoslavije i SSSR 1953-1955*, Podgorica 1999; Dragan Bogetić, *Jugoslavija i Zapad 1952-1955*, Beograd 2000. Jan Pelikán, *Jugoslávie a východní blok 1953-1958*, Praha 2001. Едемский А. Б., *От конфликта к нормализации. Советско – югославские отношения в 1953-1956*. Наука, Москва, 2002; Радић Радмила, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, књ. I и II, Београд 2002; Волокитина Т. В., Мурашко Г. П., Носкова А. Ф., Покивайлова Т. А., *Москва и восточная Европа. Становление политических режимов советского типа 1949-1953. Очерки истории*, Российская политическая энциклопедия, Москва, 2002; Војан Dimitrijević, *Jugoslavija i NATO*, Beograd 2003. Džon Geddis, *Hladni rat*, Beograd 2003. Lorejn M. Lis, *Održavanje Tita na površini; Sjedinjene Države, Jugoslavija i Hladni rat*, BMG, Beograd 2003, Војан Dimitrijević, *Od Staljina do Atlantskog pakta; Armija u spoljnoj politici Titove Jugoslavije 1945-1958*, ISI, Beograd 2005, Ivan Laković, *Zapadna vojna pomoć Jugoslaviji 1951-1958*, ПСГ, Podgorica 2006. Slobodan Selinić, *Jugoslovensko-čeholovački odnosi 1945-1955*, Beograd 2010. Александар Животић, *Југославија, Албанија и велике силе: 1945-1961*, Архипелаг, Београд 2011.

нарочито САД, добијена је и обимна војна помоћ. Да би ојачала своју одбрамбену моћ, у случају напада са истока, Југославија је 1953/1954. године склопила уговоре о срадњи са Грчким и Турском.

Југословенска држава, у тешкој ситуацији и неизвесности која је претила од напада дојучерашњих источних савезника, спрема се за одбрану превасходно ослоном на сопствене снаге, на војску (Југословенска армија) укључујући сваки део југословенског друштва. У друштву доминантне партијске (Комунистичка партија Југославије) улоге, сваки сегмент делатности био је подвргнут строгој контроли. Ситуацију неизвесности и страха подгрејавале су пропагандне провокације, стални гранични инциденти, хапшења присталица Резолуције ИБ-а итд.

У Југославији се на могући напад са Истока озбиљно рачунало. Црна Гора је била федерална јединица централизоване југословенске државе. Ради што ефикаснијег деловања, формиран су координациони комитети народне одбране за сваку федералну јединицу, од нивоа републике до локалне самоуправе. У њима су се налазили представници војних и цивилних власти. Израђени су прецизни планови за мобилизацију, као и евакуацију управног апарата и војно способног становништва у унутрашњост, детаљни прегледи расположивих ресурса у пољопривреди, индустрији, сировинама, стоци, саобраћајним средствима, људским ресурсима, путној и железничкој мрежи, лучким капацитетима, а све како би се организовала успешна одбрана.

Да су озбиљно схваћене претње са Истока, најбоље указују састанци на највишем државном нивоу којима присуствују најважнији државни и партијски руководиоци. Прво је 1948. године створен Врховни савет Народне одбране у који су ушли Јосип Броз Тито, као председник и чланови: Едвард Кардељ, Александар Ранковић, Милован Ђилас, Борис Кидрич, Франц Лескошек, Светозар Вукмановић, Коча Поповић и Митар Бакић, као секретар.² Потом је на састанку код Јосипа Броза Тита, 18. маја 1950. године, закључено да се образује Савет Врховне команде и Секретаријат као његово тело. Савет се бавио најважнијим питањима општег државног значаја у вези са јачањем одбране земље. Према потреби позивао је ресорне министре и друге, успостављао тесан контакт са Привредним саветом, док су по републикама остали координациони комитети радили у дотадашњем саставу.³

Предмет ових састанака на највишем државном нивоу била су го­рућа питања припреме за одбрану државе. Обухватала су све делове југословенског друштва, почевши превасходно од војске као стуба југословенске одбране (стање у армији, организација и снабдевање армије,

² ВА, ЈНА, к. 540, ф. 1, бр. 1/1.

³ ВА, ЈНА, к. 539, ф. 4, бр. 27/1.

извођење наставе у армији, стање медицинске снабдевености армије и медицинске производње у земљи, питање војне индустрије и Дирекције муниције, стање у Дирекцији експлозива, стање у Дирекцији за оружје, противавионска заштита, питање железнице и изградња нових пруга за снабдевање армије, финансијско пословање армије и војнобанкарска служба, хитна потреба да се „форсира, прати и помогне изградња војних објеката“, итд.), питања евакуације и функционисања у новим ратним околностима (план организације министарстава, пресељавање владиних министарстава, сарадња на усклађивању планова), рад комисија при среским народним одборима важним за пресељење на нове локације, стање резерви, изградња магацинског простора (израда цистерни за бензин), размештај материјала по републикама, израда плана привредне мобилизације, питања евакуације људства, локација за премештај (предислокација привредних предузећа, нове локације за индустрију), питање веза (промена шифре), функционисање града Београда у случају рата, снабдевање електричном мрежом, медицинска подршка (санитетска служба у рату, здравствена служба и медицинска индустрија, прегледи лекара по врстама специјалности), организација ратне власти (припрема за штампање ратних новчаница, јачање економске базе на стратешкој територији, пресељавање „Танјуга“, „Борбе“ и „Радио Београда“), ванармијско васпитање, саобраћај и везе (проблематика теретног аутомобилског саобраћаја везана за број камиона, аутомобилске радионице, гориво, стање путева...), рад комисија Народне одбране, састанци комисија по републикама, пресељавање сточног фонда (овце, свиње, коњи/ергеле итд.), стање ваздухопловне индустрије, питање архива, искључења из Партије итд.⁴

Када се погледа број ових састанака на највишем државном нивоу,⁵ приметна је њихова учесталост, што указује на страх од могућег напада. Због тога су вршене брижљиве припреме за одбрану и разматране могуће последица евентуалног напада. Пажљиво су анализирани сви друштвени и привредни потенцијали како би се за Југословенску армију створила неопходна база да издржи првобитни удар, и у даљем току евентуалног рата, спречи продор у дубину југословенске територије. Реч је о координираној сарадњи савезних и републичких органа. Суштински је требало сва питања подредити потребама војске (Југословенске армије) којој је требало створити најбоље услове како би могла да пружи адекватан одговор на евентуални напад. Војностратеш-

⁴ ВА, ЈНА, к. 498; к. 539; к. 540.

⁵ Највећи интензитет састанака је у другој половини 1949. и првој половини 1950. године. Најпребукиранији месеци су октобар и новембар 1949. године када број састанака прелази 15. у току једног месеца.

ка позиција за будућу одбрану била је највећим делом фокусирана на простору Босне и Херцеговине због карактеристика њеног земљишта и централног геостратешког положаја у југословенској држави. У војсци је лежао кључ југословенског отпора и, како се показало, то је Тита и Југославију спасило у овом сукобу. У току одбрамбених припрема, наредбом Врховног команданта оружаних снага од 22. децембра 1951. године, Југословенска армија је добила назив *Југословенска народна армија*. Управо се променом имена војске, укључивањем *народна* у назив, хтела појачати унутрашња кохезија и јединство свих делова друштва. Јосип Броз Тито је водио дневник од краја 1950. и почетком 1951. године,⁶ и делови тадашњих дневних забелешки говоре да је тада био у највећем страху од могућег напада.

Кренуло се од питања мобилизације. У Директиви о извођењу послова мобилизације, коју је потписао Ј. Б. Тито јуна 1948. године, а која је упућена председницима влада народних република и генералштабу Југословенске армије, тражено је да се формирају републички одбори који ће обављати послове мобилизације, да се све спусти на нижи ниво и да све буде повезано и кординисано са органима Југословенске армије.⁷

На највишем државном нивоу је решавано питање састава републичких координационих комитета. Тако је Ј. Б. Тито, решењем од 31. марта 1949. године, потписао састав Координационог комитета народне одбране при Влади НР Црне Горе. У овај комитет су ушли председник Координационог комитета: Блажо Јовановић, председник Владе, секретар је био мајор Смајо Терзић, начелник Војног округа, а чланови: генерал-мајор Саво Јоксимовић – министар унутрашњих послова НР Црне Горе, Јефто Шћепановић – председник Планске комисије НР Црне Горе, Гојко Гарчевић – министар финансија НР Црне Горе, Владо Божовић – министар индустрије и комуналних послова НР Црне Горе, Никола Ђаконовић – министар трговине, Владо Раичевић – генерални секретар Владе НР Црне Горе, Михаило Вицковић – председник Комитета за локални саобраћај Владе НР Црне Горе и мајор Вељко Беговић – начелник политичког одсека Војног округа Цетиње. Делокруг рада Координационог комитета регулисан је упутствима министра одбране за мобилизацијске послове.⁸

Уредбом од 28. јуна 1949. године реорганизована је Југословенска армија и Корпус Народне одбране и, ради прилагођавања новим мо-

⁶ *Титов дневник*, приредио Перо Симић, стручни сарадник Нада Пантелић, Компанија Новости, Београд 2009.

⁷ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 540, ф. 1, рег. бр. 1.

⁸ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 540, ф. 1, рег. бр. 5.

гућим ратним околностима, прешло се на нови мобилизацијски план.⁹ Такође дошло је до предислокација појединих војних формација. Наредбом Генералштаба за пребацивање јединица Ратног ваздухопловства од 28. септембра 1949. године, 105. школски ваздухопловни пук из Ечке пресељен је на простор Црне Горе, у Никшић. У Никшић је пресељен и 130. ваздухопловни технички батаљон из Титограда.¹⁰ Разлог за пребацивање из Титограда, данашње Подгорице, траба свакако тражити због близине границе са Албанијом.

Део ратних припрема је план евентуалне евакуације индустрије који је направљен августа 1949. године.¹¹ На састанку са Ј. Б. Титом 15. септембра 1949. Године, Блажо Јовановић је као представник НР Црне Горе истакао проблеме са којима се сусрећу у Црној Гори. Нагласио је, мислећу на сушу, да су „елементи непогоде смањили могућност откупа“ и истакао недостатак „камиона за пребацивање дрвене грађе и дрва за огрев“.¹²

На састанку комисије за евакуацију на савезном нивоу, 8. октобра 1949. године, разматрана су питања евакуације партијског и руководећег кадра, уопште радне снаге и становништва (план, организација, материјално обезбеђење и друга питања).¹³

Записник са састанка ужег координационог Комитета, који је председник владе Црне Горе Блажо Јовановић потписао 7. октобра 1949. године, указује да су донете „одлуке о извршењу припрема у случају рата“.¹⁴ Прво је одређено место за смештај ужег руководства: „Село Мораково, на источној страни од Никшића, удаљено је 24 км. Само мјесто се налази изнад Моракова на коти 1171, зв. Блаце. Од Никшића до Моракова постоји аутомобилски пут у доста добром стању, а од Моракова до мјеста Блаца постоји шумски пут за зграду у којој се сада налази дјечје одмаралиште. Овим путем се сада такође врши пребацивање шумске грађе из дотичног шумског комплекса. Терен је врло подесан за осигурање и смјештај, има велики комплекс шуме са камењем и стрмим падинама, осим тога има и жива вода и постоји мо-

⁹ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 540, ф. 1, рег. бр. 5.

¹⁰ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 12, ф. 4, рег. бр. 8.

¹¹ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф. 2, рег. бр. 2.

¹² Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф. 2, рег. бр. 4.

¹³ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф. 2, рег. бр. 10.

¹⁴ Састанак ужег координационог комитета је, како пише на документу, одржан 4. септембра 1949. године. Мишљења смо да је, пошто је Блажо Јовановић записник потписао 7. октобра 1949. године, приликом куцања направљена грешка и уместо октобра, на документу, пише септембар. Мало је вероватно да је, у ишчекивању могућег ратног стања, требало чекати месец дана да се записник потпише и достави савезној истаници. Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф. 12, рег. бр. 2.

гућност изградње електричне централе. Што је такође важно, конспирација би била загарантована у градњи потребних објеката. Ово мјесто је изабрано из следећих разлога: а/ што се има директна веза са Пљевљима, а преко њих са НР Србијом; б/ што се има такође директна веза преко Гацког са НР Босном и Херцеговином; в/ што се преко Грахова можемо везати са Црногорским Приморјем и НР Хрватском; г/ што је само мјесто врло подесно за смјештај ужег руководства у случају бомбардовања и осталих непријатељских подухвата. Остала министарства и руководства масовних организација да се у случају рата смјесте у Никшићкој Жупи, удаљеној од Никшића 16 км. Према истоку. На тај начин раздаљина између мјеста смјештаја ужег руководства и мјеста смјештаја осталих министарстава била би око 10 км ваздушне линије. Такође би се за смјештај једног дијела министарстава и руководства масовних организација употребио горњи манастир Острог. Друга варијанта за смјештај ширег руководства било би Горње Поље, гдје постоје зграде за смјештај. Горње Поље се налази сјеверозападно од Никшића, удаљено 12 км¹⁵. Такође, донета је одлука да се особље Председништва, Владе и министарстава смањи на минималан број и да се њихови послови расподеле на оперативни, плански и организационо-инструкторски део. Министарства су подељена по групама: 1. Председништво владе, Министарство просвете, Министарство правосуђа, Контролна комисија, Комитет за законодавство, Одељење рада и Хидро-метеоролошка служба; 2. Министарство трговине, снабдевања и државних набавки, Управа за спољну трговину и Комитет за туризам и друштвену исхрану; 3. Министарство индустрије, комитет комуналних послова, Дирекција за електро-привреду, Рибарство¹⁶ и Дирекција за рударство; 4. Планска комисија и Министарство финансија; 5. Министарство грађевина, Комитет за локални саобраћај и Геодетска управа; 6. Министарство пољопривреде и шумарства и Управа за водну привреду; 7. Министарство унутрашњих послова; и 8. Министарство народног здравља и социјалног старања. На нижем нивоу, у среће народне одборе, предвиђено је по пет чланова извршног одбора и то: председник, секретар, повереник унутрашњих послова, једно повереништво за привреду и планску комисију, са још десет службеника. За месне народне одборе предвиђени су председник, секретар и је-

¹⁵ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф. 12, рег. бр. 2.

¹⁶ У записнику са састанка о проблемима рибарства од 31. марта 1950. године указано је на његову неразвијеност у Црној Гори. „НР Црна Гора: неке нарочите љубави за рибарство у Црној Гори нема. До сада смо ми у Хрватској имали 5 људи из Ц. Горе на курсу а који су по завршетку курса отишли на друге дужности не у рибарство. Улов рибе мало је мален и рибарских бродова имају незнатан број“, Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф. 4, рег. бр. 20.

дан службеник, а за секретара ужег комитета одређен је мајор Радуле Поповић.¹⁷

Ови предлози из НР Црне Горе разматрани су на састанку државног врха 10. октобра 1949. године, када је прецизирано: „Локација владе и осталих министарстава треба да се распореди на читавом простору Мароково – Горње Поље – Острог, а не у једном или другом од наведених крајева. Они треба да предложе тачне локације за сваку поједину установу односно министарство. Исто треба да предложе тачну категоризацију министарстава. Комитет за водопривреду, геодетску управу, туризам, хидрометеоролошку службу и министарство правосуђа треба да се укину за време рата, јер нису потребна, односно њихову функцију преузима Армија. Груписање појединих министарстава и установа није слабо“.¹⁸

Конкретније, на предлог из Црне Горе 11. октобра 1949. године, следио је одговор Љубодрага Ђурића који је изнео мишљење пред свој и Кидричов долазак у Црну Гору. Сложио се са предлогом да Мораво ко код Никшића буде место за смештај владе и министарстава, тражећи тачно распоред по појединим селима и да се уради тачна категоризација министарстава, као и састав одбора на ниже. Посебно је наглашено: „До сада нам нисте доставили предлог где мислите сместити штампарију, какво је ваше мишљење у погледу радио-станице /емисионе/. Шта мислите учинити и како са архивом“. На крају се каже да су послали типизирани пројекат склоништа за уже руководство и да се отпочне са радовима на том послу.¹⁹ Након тога одржан је састанак највећих државник представника НР Црне Горе 1. октобра 1949. године, коме су присуствовали Блажо Јовановић, Андро Мугоша, Јефто Шћепановић, Саво Брковић, Саво Јоксимовић и представници са савезног нивоа Борис Кидрич и Љубодраг Ђурић. Размотрена су питања припрема и задаци координационих комитета и оформљивања комисија. У ужи координациони комитет ушло је 5 чланова: Блажо Јовановић, Андро Мугоша, Јефто Шћепановић, Саво Брковић и Саво Јоксимовић. На овом састанку је оформљено пет комисија: Комисија за дислокацију владе (Блажо Јовановић, Андро Мугоша, Саво Јоксимовић и Јефто Шћепановић), Комисија за категоризацију (Блажо Јовановић, Јефто Шћепановић, Владо Раичевић и Ђедо Војводић), Комисија за план ослобађања од мобилизације (Андро Мугоша, Саво Јоксимовић, Павле Лопичић и Саво Брковић), Комисија за везу (Саво Јоксимовић) и Комисија за архиву (Саво Јоксимовић, други помоћник и секретар владе), док је за снабдевање армије одређен Грујо Спахић.²⁰

¹⁷ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф. 12, рег. бр. 2.

¹⁸ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф. 2, рег. бр. 11.

¹⁹ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф. 12, рег. бр. 2.

²⁰ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф. 12, рег. бр. 1.

На састанку комисије за евакуацију новембра 1949. године разматрано је питање размештаја сточног фонда и за Црну Гору је планиран откуп оваца из Македоније. „Овце: Требало би ићи линијом откупа на ширем подручју. Могло би се за Босну и Херцеговину, Црну Гору откупити 40.000 оваца са социјалистичког сектора у НР Македонији. За смештај оваца нема већих тешкоћа, само би требало обезбедити нешто материјала за основну изградњу објеката. Храна ће се моћи обезбедити на тај начин ако овце поделимо по 500 комада на срез, па да срески комитети организују среске фарме за овце. Овакав начин повећања сточног фонда треба још испитати. Исто треба испитати могућност за поједине крајеве у Босни, Црној Гори, Србији и Хрватској. Што се тиче НР Србије, може само да пребаци своје овце на Пештер. Исто се треба саветовати са осталим републикама. У погледу пребацивања оваца из Македоније у Босну и Црну Гору остаје ствар на томе да треба разговарати са друговима из НР Македоније, јер су код досадашњих дискусија били против тога решења. Сада треба на ствар гледати са *перспективе јачања одбрамбене снаге земље*. (подвукао М. Т.) Овај проблем ће разматрати друг Мијалко Тодоровић заједно са другом из Македоније, Босне и Хрватске. Осталим републикама треба одлуку пренети, да саме решавају овај проблем у свом оквиру, тј. на својој националној стратегијској територији.“²¹ Ово питање је присутно и на заседању комисије за евакуацију 28. новембра 1949. године. Тада је Титу реферисано и он био става да „за сада“ не треба пребацивати овце из Македоније јер је то, како каже, „осетљиво политичко питање“.²²

На заседању Комисије за евакуацију материјалних добара 26. децембра 1949. године распоређени су пољопривредни кредити народним републикама и Црна Гора је добила 60.000.000 динара, од чега за сточарство 24.000.000 динара. Поред тога дат је и задружном сектору новац за капиталну изградњу и Црна Гора је добила 250.000.000 динара.²³

У каснијим инструкцијама Јосипа Броза Тита од 6. јануара 1950. године нешто је модификован став о смештају савезне и републичких влада. Конкретно је прецизирано: „Да ће се савезна влада сместити на Јадранској обали и да то исто ураде и републичке владе које имају излаз на море, те према томе не треба да граде склоништа ни Црна Гора ни хрватска влада. Док друге републике треба да граде мања склоништа са потребним унутрашњим уређењем“.²⁴

²¹ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф.2, рег. бр. 46.

²² Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф.2, рег. бр. 48.

²³ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф.2, рег. бр. 60.

²⁴ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф.4, рег. бр. 1.

Стање у Црној Гори је било и предмет састанка заменика секретара координационих комитета народних република 29. априла 1950. године. Констатовано је да: „По подацима Планске комисије предузећима војне индустрије недостаје радне снаге, и то: предузеће „Јадран“ 159, ремонтни завод „Тиват“ 159, арсенал „Тиват“ 1.664, војнограђевинско предузеће „Тиват“ 138 радника. Међутим, када су на терену ови подаци проверени, по изјави главног инжењера сва поменута војна предузећа су у потпуности подмирена радном снагом и подаци Планске комисије су нетачни. Значи, војна предузећа на територији НР Црне Горе подмирена су са обичном радном снагом. Сада су дошли захтеви од Команде Области за проширење путева, испоставе телефона, подизање клаоница итд. Испорука артикала Армији слаба је. Војна бродоградња тражи око 5.000 комада црног бора класе „А“, а сматра се да цела Црна Гора нема толико тог дрвета. У изградњи су 2 млина. У млину у Спужу већ се монтирају стројеви, капацитет млина је 3 – 4 вагона дневно, а капацитет слива је 500 вагона, док уз сам млин постоји силос са капацитетом од 20 вагона“.²⁵

Све указује да се на могући напад озбиљно рачунало. Чињеница је да је озбиљно схваћена претња са Истока била разлог да се покрећу свеобухватне припреме целокупног југословенског друштва. Такође, присутна је снага савезне државе чије одлуке се на републичком нивоу благовремено извршавају. На републичком новоу, у овом случају у Црној Гори, ове припреме су део општих припрема за одбрану, и све указује на њихову темељност и озбиљност. Сва питања су била подређена потребама војске (Југословенске народне армије) да би јој се створили најбољи услови како би могла да пружи адекватан одговор на евентуални напад. Пада у очи чињеница да су у Црној Гори у ужем комитету и у комисијама највише ангажована четворица људи из црногорског руководства: Блажо Јовановић, Саво Јоксимовић, Андро Мугоша и Јефто Шћепановић.

²⁵ Војни архив (Ва), фонд ЈНА, к. 539, ф.4, рег. бр. 23.

Milan TERZIĆ

THE PLAN OF YUGOSLAV DEFENSE FROM EVENTUAL ATTACK
BY THE INFORMATIONAL BUREAU COUNTRIES
(The case of Montenegro)

Summary

Everything indicates that the possibility of attack was taken very seriously. The fact was that the seriously taken threat from East provided the reason for starting the thorough preparations within Yugoslav society in whole. There is also visible the power of the state, whose decisions have been executing on time at the level of republics. In Montenegro, in this case, mentioned preparations presented a part of general defensive activities, having been seriously and thoroughly conducted. Everything was subordinated to the needs of Army, in order to provide the best conditions for adequate reaction in case of attack. It is also important to notice the fact that the four persons from the Montenegrin leadership, Blažo Jovanović, Savo Joksimović, Andro Mugoša and Jefto Šćepanović, have taken the biggest part in narrower committee and related commissions.

